

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนวอาชีพ
 - 1.1 ความหมายของการแนะแนวอาชีพ
 - 1.2 ความสำคัญของการแนะแนวอาชีพ
 - 1.3 การจัดประเภทอาชีพ
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ
 - 2.1 ความหมายของการเลือกอาชีพ
 - 2.2 กระบวนการเลือกอาชีพ
 - 2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ
 - 2.4 ทฤษฎีการเลือกอาชีพ
 - 2.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนวอาชีพ

1. ความหมายของการแนะแนวอาชีพ

พนม ลิ้มอารีย์ (2541, หน้า 14) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพ หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับการวางแผนและการตัดสินใจเลือกอาชีพ เพื่อช่วยให้นักเรียนค้นพบอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง

คมเพชร จัตรศุภกุล (2529, หน้า 10) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพ หมายถึง กระบวนการที่จะช่วยเหลือบุคคลให้สามารถมีอาชีพที่เหมาะสมและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพตามความต้องการ ดังนั้น กระบวนการแนะแนวอาชีพนั้น จะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและต้องใช้เวลา เพราะจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่การพิจารณาตัวบุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น ความสนใจ ความถนัด ความสามารถหรือสติปัญญา เศรษฐกิจและอื่น ๆ ที่สำคัญ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้น

อาชีพและประสบความสำเร็จก้าวหน้าในอนาคต

2. ความสำคัญของการแนะแนวอาชีพ

ปีเตอร์ และเชอร์ทเซอร์ (Peters & Shertzer, 1965, p. 390) ได้สรุปผลของการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการด้านอาชีพของเด็ก และชี้ให้เห็นถึงความต้องการของเด็กในด้านการแนะแนวอาชีพ ดังนี้

1. นักเรียนมีการเลือกอาชีพโดยมีความรู้เกี่ยวกับโลกของอาชีพแคบเกินไป
2. นักเรียนส่วนมากมีความต้องการจะทำงานโดยใช้ความรู้ระดับวิชาชีพชั้นสูง โดยไม่คำนึงว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะมีงานทำหรือไม่

3. นักเรียนส่วนใหญ่ขาดข้อสนเทศที่ถูกต้องเกี่ยวกับอาชีพและปริมาณของข้อสนเทศดังกล่าว ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักเรียนด้วย

4. เด็กชายมองข้ามหรือไม่ค่อยสนใจอาชีพบางอาชีพ เช่น งานด้านการขาย เลขานุการ และอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้ง ๆ ที่งานด้านนี้เปิดโอกาสให้บุคคลเข้าไปทำงานได้มาก นอกจากนี้ฝั่งพรรณ เกิดพิทักษ์ (2529, หน้า 68) ศึกษาและสรุปหลักการที่สำคัญของการเลือกอาชีพไว้ว่า

1. บุคคลแต่ละคนจะเหมาะกับอาชีพเพียงหนึ่งหรือสองหรือสามประเภทเท่านั้น ไม่ได้เหมาะกับทุกอาชีพ
2. การเลือกอาชีพของแต่ละบุคคลมีอิทธิพลต่อการเลือกสาขาทางการศึกษา
3. บุคคลแต่ละคนควรจะได้วางโครงการในการเลือกอาชีพ เพราะเป้าหมายของโครงการเลือกอาชีพนั้น ช่วยให้บุคคลนั้นได้เลือกอาชีพอย่างเหมาะสมกับตนเองตลอดทั้งประสบความสำเร็จก้าวหน้าในอาชีพที่ได้เลือกแล้วนั้น
4. ถ้าบุคคลไม่ได้รับการช่วยเหลือแนะแนว บุคคลนั้นอาจจะสามารถเลือกอาชีพที่ถูกต้องเหมาะสมได้ แต่อาจจะเสียเวลามาก และมีโอกาสเลือกผิดพลาดได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การแนะแนวอาชีพมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากบุคคลไม่ได้รับการแนะแนวอาชีพอย่างถูกต้องเพียงพอแล้ว จะเป็นอุปสรรคต่อการเลือกอาชีพของเขาได้ โดยอาจเสียเวลาในการเลือกอาชีพ หรือเลือกอาชีพผิดพลาด ตรงกันข้ามหากบุคคลได้รับความช่วยเหลือด้านอาชีพอย่างเพียงพอจะทำให้เขาเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง เกี่ยวกับอาชีพ และสามารถเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มาพิจารณาว่า เด็กควรจะเลือกอาชีพอะไร หลังจากการตัดสินใจเลือกก็จะต้องให้ข้อมูลว่าเด็กจะต้องเตรียมตัวเพื่ออาชีพโดยวิธีใด เช่น เข้ารับการอบรม เข้าเรียนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ หรือเข้าไปทำงานเลยโดยการฝึกฝน นอกจากนี้แล้วถ้าเป็นไปได้เด็กจะต้องมีโอกาสดำเนินงานจริง ๆ และมีช่องทางในการเจริญก้าวหน้า ตลอดจนประสบความสำเร็จในอาชีพ

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528, หน้า 23) ได้ให้ความหมายของการแนะแนวอาชีพไว้ว่า การแนะแนวอาชีพจะช่วยทำให้บุคคลเลือกตัดสินใจเข้าสู่อาชีพ โดยนำเอาความสามารถ ความสนใจ และบุคลิกภาพของตนเองมาพิจารณาร่วมกันไปกับงานอาชีพที่ต้องการ ประกอบกันเพื่อให้เป็นการตัดสินใจที่ดีที่สุด

สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2527, หน้า 51) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพ เป็นกระบวนการหนึ่งในการช่วยเหลือบุคคลในด้านต่าง ๆ คือ

1. ช่วยให้ผู้รู้จักตนเองอย่างลึกซึ้งทุกด้าน
2. ช่วยให้ผู้รู้จักและเข้าใจโลกของงานอาชีพต่าง ๆ และองค์ประกอบของงาน
3. ช่วยให้ผู้รู้จักและตัดสินใจเลือกงานอาชีพอย่างฉลาด ถูกต้องเหมาะสมกับ
อัตราภาพ
4. ช่วยให้ผู้รู้จักตัดสินใจอย่างฉลาดในการเข้ารับการศึกษาดำเนินการฝึกอบรมใน
วิชาชีพ
5. ช่วยให้ผู้มีโอกาสพัฒนาบุคลิกลักษณะของตนให้เหมาะสมกับอาชีพ
6. ช่วยให้ผู้มีโอกาสสัมผัสกับงานอาชีพต่าง ๆ ตามความเหมาะสมกับวัย
7. ช่วยให้ผู้สามารถปรับตัวให้เข้ากับงานอาชีพ จนประสบความสำเร็จและมีความ
ความสุขในงานอาชีพของตน

ไมเออร์ (Myers, 1941, p. 4) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพเป็นการให้ความช่วยเหลือบุคคลแต่ละคนในการใช้ข่าวสารข้อมูล ประสพการณ์ และคำแนะนำเกี่ยวกับการเลือกอาชีพซึ่งจะช่วยให้แต่ละบุคคลสามารถเลือกอาชีพสำหรับตนเองได้

ซูเปอร์ (Super, 1957, p. 7) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการการช่วยเหลือบุคคลให้รู้จักตนเอง และได้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพเพื่อจะได้ตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสม และประสบความสำเร็จในอาชีพที่เลือกนั้น

จากความหมายของการแนะแนวอาชีพดังกล่าว สรุปได้ว่า การแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือบุคคลให้รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ รู้จักและเข้าใจโลกของงานอาชีพ สามารถตัดสินใจและเลือกอาชีพได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งมีการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่การประกอบ

3. การจัดประเภทอาชีพ

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2538) ได้จัดประเภทของอาชีพไว้ 8 หมวดดังนี้

หมวด 1 ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกัน ผู้ปฏิบัติงานอาชีพในหมวดนี้ ได้แก่ ผู้ที่ทำงานวิจัยและนำความสามารถทางวิชาชีพ ความรู้และวิชาการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในงานทางเทคนิค เศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรม และการปกครอง ทำงานทางวิชาการซึ่งเป็นงานเกี่ยวเนื่องกับงานวิจัย งานพัฒนาและงานปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ และรวมถึงผู้ทำงานทางแพทย์ กฎหมาย การศึกษา อักษรศาสตร์ ศิลป์ บันเทิง ศาสนา และการกีฬา ตัวอย่างอาชีพในกลุ่มนี้ได้แก่ วิศวกร นักวิจัย สถาปนิก ช่างเขียนแบบ ช่างเทคนิค วิศวกร แพทย์ ทันตแพทย์ นักวิทยาศาสตร์ พยาบาล นักสถิติ เกษตรกร บรรณารักษ์ นักเคมี นักเศรษฐศาสตร์ ครูอาจารย์ นักกีฬาอาชีพ ผู้ประพันธ์เพลง นักดนตรี ช่างภาพ ฯลฯ

หมวด 2 ผู้ปฏิบัติงานบริหาร และงานจัดการ ผู้ปฏิบัติงานอาชีพในหมวดนี้ ได้แก่ ผู้ออกกฎหมาย กฎและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ผู้พิจารณากำหนดนโยบาย หรือเข้าร่วมในการวางนโยบายขององค์การรัฐบาลและองค์การที่มีใช้รัฐบาล วางแผนงาน จัดระบบงาน สั่งการ หรือศึกษาและตีความในนโยบายและบริหารงานให้เป็นไปตามนโยบาย ตัวอย่างเช่น เจ้าหน้าที่นิติบัญญัติ นักบริหารของหน่วยงานรัฐบาล สมาชิกสภาประเภทเลือกตั้ง ผู้จัดการฝ่ายผลิต เจ้าหน้าที่บริหารของหน่วยงานรัฐบาล เป็นต้น

หมวด 3 เสมียนพนักงาน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกัน ผู้ปฏิบัติงานอาชีพในหมวดนี้ ได้แก่ ผู้ควบคุมดูแลงานของเสมียนพนักงานที่ทำงานเกี่ยวกับการขนส่งและคมนาคม รวบรวม และเก็บรักษาสินทรัพย์ทางการเงินและกิจกรรมทางธุรกิจอื่น ๆ รวมทั้งการวางแผนการผลิตและวัสดุที่จะต้องใช้ จัดการเกี่ยวกับการเงินในนามขององค์การและลูกค้า บันทึกคำพูดหรือเรื่องราวที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยการจดชวเลข พิมพ์ดีด และวิธีการอื่น ๆ ใช้เครื่องกลสำนักงาน เครื่องโทรศัพท์ และเครื่องโทรเลข ทำงานเกี่ยวกับการไปรษณีย์และการจ่ายไปรษณีย์ภัณฑ์ ดูแลรักษายานพาหนะที่ใช้ในการขนส่งผู้โดยสารและสินค้า และปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานที่กล่าวถึงข้างต้น ตัวอย่างเช่น ผู้ควบคุมดูแลเสมียนพนักงาน พนักงานบัญชี พนักงานชวเลข พนักงานพิมพ์ดีด พนักงานรับ-จ่ายเงิน พนักงานประมวลผลด้วยเครื่องจักร พนักงานจ่ายไปรษณีย์ภัณฑ์ นายสถานีรถไฟ นายไปรษณีย์โทรเลข พนักงานโทรศัพท์และโทรเลข เสมียนพนักงาน เป็นต้น

หมวด 4 ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า ผู้ปฏิบัติงานอาชีพในหมวดนี้ ได้แก่ ผู้ทำงานเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้า และบริการทุกชนิด และดำเนินการธุรกิจเกี่ยวกับการค้าส่ง

และค้าปลีก ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการค้าปลีกและส่ง ผู้ขายของหาบเร่ เจ้าของร้านค้า ตัวแทนขาย
ประกัน พนักงานขาย ผู้นำเสนอสินค้าตัวอย่าง ผู้ขายทอดตลาด ตัวแทนนายหน้าขายบริการ
ธุรกิจ เป็นต้น

หมวด 5 ผู้ปฏิบัติงานอาชีพด้านบริการ ผู้ปฏิบัติงานอาชีพในหมวดนี้ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงาน
งานเกี่ยวกับการป้องกัน บริการบุคคล บริการทำงานบ้าน และบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
ตัวอย่างอาชีพ เช่น ผู้ปรุงอาหาร ช่างตัดผม ห้างรับใช้ ผู้ดูแลรักษาอาคารบ้านเรือน ผู้ซักritz
ช่างเสริมสวย พนักงานเสิร์ฟ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่ตำรวจ นักสืบ พนักงานรักษาความ
ปลอดภัย มัคคุเทศน์ เป็นต้น

หมวด 6 ผู้ทำงานกลีกรรม ผู้เลี้ยงสัตว์ ผู้ทำงานป่าไม้ ชาวประมง และพราน
ผู้ปฏิบัติงานอาชีพในหมวดนี้ ได้แก่ผู้ทำงานหรือช่วยทำงานเกี่ยวกับการทำไร่ ทำสวน ทำป่าไม้
ประมง หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวพืช ผสมพันธุ์ เลี้ยงดู
ล่าหรือดักจับสัตว์ เพาะปลูกและสงวนป่า และเก็บของป่า จับ เก็บ และเพาะปลาหรือสัตว์น้ำ
อื่น ๆ ตัวอย่างอาชีพ ได้แก่ ผู้ดูแลฟาร์ม ผู้เลี้ยงสัตว์ เกษตรกร ผู้ทำงานป่าไม้ ชาวประมง
พราน ผู้ทำงานสถานเพาะชำ ผู้ทำงานเพาะปลูกพืชไร่ ผู้ทำงานฟาร์มโคนม ฯลฯ

หมวด 7 ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการผลิตและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกัน ผู้ใช้อุปกรณ์ใน
การขนส่ง และคนงานหรือกรรมกร อาชีพในหมวดนี้มีจำนวนเกือบ 2 ใน 3 ของจำนวนอาชีพ
ทั้งหมด และโดยที่อาชีพของผู้ปฏิบัติงานในหมวดนี้ มีความแตกต่างกันมากมาย จึงมีการจัด
แบ่งเป็น 6 กลุ่มอาชีพ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ กลุ่มของผู้ควบคุมดูแลคนงานและหัวหน้าคนงานทั่วไป

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มอาชีพในกรรมวิธีการผลิตขั้นต้น เช่น เป็นผู้ทำงานเกี่ยวกับการ
การขุดแร่ การเตรียมแร่ และการเตรียมวัสดุอื่น ๆ ทำงานเกี่ยวกับการขุดเจาะ การบด การโม่
การรีด การทำให้บริสุทธิ์ การร่อน การเผา การกลั่น ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในขั้นเตรียมวัสดุ เพื่อนำไป
ใช้ในกรรมวิธีการผลิตต่อไป

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ กลุ่มอาชีพในกรรมวิธีการผลิตถัดจากกรรมวิธีการผลิตขั้นต้น ซึ่ง
อาจเรียกได้ว่าเป็นอาชีพเกี่ยวกับการประดิษฐ์หรือประกอบ ส่วนใหญ่ทำงานเกี่ยวกับการตัด
การขึ้นรูป การเย็บ การเชื่อมต่อ การประกอบ การปรับ และวิธีการอื่น ๆ ที่ใช้ในการประดิษฐ์
หรือทำผลิตภัณฑ์หรือชิ้นส่วนของผลิตภัณฑ์ให้สำเร็จรูป รวมทั้งการบำรุงรักษา และซ่อมแซม
ผลิตภัณฑ์และชิ้นส่วนต่าง ๆ

กลุ่มที่ 4 ได้แก่กลุ่มอาชีพของช่างก่ออิฐถือปูน ช่างไม้ และผู้ทำงานก่อสร้างอื่น ๆ ผู้ปฏิบัติงานอาชีพในกลุ่มนี้ อาจถือว่าเป็นกลุ่มย่อยของอาชีพที่ทำงานเกี่ยวกับการประดิษฐ์ ก็ได้ เพราะงานที่ทำนั้น เป็นงานที่เกี่ยวกับการประกอบวัสดุต่าง ๆ และผลิตภัณฑ์ที่ทำเสร็จแล้ว เข้าด้วยกัน เพื่อการก่อสร้างโครงสร้างต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานเกี่ยวกับการสร้างอาคาร

กลุ่มที่ 5 ได้แก่กลุ่มอาชีพที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องยนต์และอุปกรณ์ที่ติดตั้งอยู่กับที่ เพื่อเคลื่อนย้ายวัสดุ ผลิตภัณฑ์ และตัวบุคคลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง การปฏิบัติงานในกลุ่ม อาชีพนี้ รวมถึงการใช้เครื่องปั้นจั่นและเครื่องยกของ การติดตั้งสายระโยง การใช้พลั่วจักรกล การใช้เครื่องยกสูง การใช้เครื่องเกลี่ย และกองวัสดุ การขับรถไฟ รถบรรทุกขนาดใหญ่ รถโดยสาร และยานพาหนะอื่น ๆ

กลุ่มที่ 6 ได้แก่กลุ่มอาชีพของกรรมกรหรือคนงาน ซึ่งมีได้จัดประเภทไว้ในกลุ่มอื่น ซึ่งได้รวมผู้บรรจุหีบห่อ และผู้ปิดฉลากไว้ด้วย

ตัวอย่างอาชีพในหมวดนี้ ได้แก่ ผู้ควบคุมงานผลิต หัวหน้างาน ผู้ทำงานเหมืองแร่ ผู้ย่อยหิน ผู้เจาะบ่อ พนักงานหลอมโลหะ ช่างหล่อโลหะ ช่างชุบและเคลือบโลหะ ช่างเลื่อยไม้ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการกลั่นน้ำมัน ช่างทอผ้า ช่างย้อม ช่างปั้น ช่างฟอกหนัง ผู้เตรียมใบยาสูบ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างทำและซ่อมรองเท้า ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างซ่อม ช่างไฟฟ้า ช่างติดตั้ง โทรศัพท์ ผู้ฉายภาพยนตร์ ช่างเจียระไน ช่างพิมพ์ ช่างทาสี ช่างจักสาน คนงานหรือกรรมกร พนักงานขับรถ เหล่านี้เป็นต้น

หมวด 8 ผู้รับราชการทหาร

ส่วนนักเศรษฐศาสตร์ (วีระชัย มีชอบธรรม และคณะ, 2540, หน้า 2-6) ได้แบ่ง อาชีพของมนุษย์ออกเป็น 3 ชั้นด้วยกัน คือ

1. อาชีพขั้นต้น เป็นอาชีพที่เกี่ยวกับการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ ประโยชน์โดยตรง ได้แก่ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การขุดแร่ การประมง และการเก็บของป่า เป็นต้น
2. อาชีพขั้นที่สอง เป็นอาชีพที่ต้องการความสามารถสูง รู้จักประดิษฐ์สินค้าสำเร็จรูป และนำวัสดุมาเปลี่ยนแปลงรูปร่างและคุณภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ได้แก่ การทำเหมืองแร่ การอุตสาหกรรมผลิตสินค้าสำเร็จรูปต่าง ๆ อุตสาหกรรมในครัวเรือนต่าง ๆ และรวมทั้งอุตสาหกรรมหนักอื่น ๆ
3. อาชีพขั้นที่สาม เป็นอาชีพที่ใช้แรงงาน การบริหาร การบริการต่าง ๆ การค้าขาย การคมนาคม และการขนส่ง เป็นต้น

ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศใดที่ประกอบอาชีพขั้นต้น มักจะมีความเจริญทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และพัฒนาไปได้ช้า แต่ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศใดที่ประกอบอาชีพขั้นที่สองและขั้นที่สามมาก ก็มักจะพัฒนาไปได้รวดเร็วและมีมาตรฐานการครองชีพสูง

จากอาชีพทั้ง 3 ขั้นที่นักเศรษฐศาสตร์ได้แบ่งไว้แล้วนั้น ยังอาจจะแบ่งประเภทของอาชีพตามลักษณะการจ้างออกไปอีกได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ อาชีพอิสระ อาชีพรับจ้าง และอาชีพผู้ใช้แรงงาน

1. อาชีพอิสระ หมายถึง อาชีพหรืองานที่ผู้ประกอบการจะต้องลงทุนเอง บริหารและจัดการเอง โดยที่ผู้ประกอบการมีความถนัดและสนใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฐานะของตนโดยตลอด อดทนต่องานหนัก ไม่ทอดทิ้งต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และรู้จักประหยัดด้วย

2. อาชีพรับจ้าง หมายถึง อาชีพที่บุคคลมีรายได้จากการจ้างของรัฐและเอกชน เช่น คนที่รับราชการในองค์กรของรัฐ และคนที่ทำงานในสถานประกอบการของเอกชน ได้แก่ บริษัท ห้างร้านต่าง ๆ ซึ่งการจ้างงานในลักษณะนี้จะมีอัตรารายได้ หรือเงินเดือนที่แน่นอนขึ้นอยู่กับคุณวุฒิ และความสามารถ

3. อาชีพผู้ใช้แรงงาน หมายถึง อาชีพบริการโดยใช้แรงงานของตน ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งอาชีพอิสระและอาชีพรับจ้าง เช่น กรรมกรแบกหาม กรรมกรสามล้อ

สัญญา จิตตานนท์ (2527, หน้า 16) ได้แบ่งกลุ่มอาชีพตามระดับการใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ออกเป็นกลุ่มใหญ่ 3 กลุ่มอาชีพ คือ

1. กลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะหรือความรู้ในระดับปริญญาหรืออนุปริญญา เช่น แพทย์ วิศวกร ทนายความ ผู้ตรวจบัญชี และครูอาจารย์

2. กลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะหรือความรู้ในระดับที่ต่ำกว่าอนุปริญญา คือ ช่างต่าง ๆ เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ เขียนแบบ ตัดเสื้อ ตัดผม เสริมสวย เย็บหนัง เป็นต้น

3. กลุ่มอาชีพที่ไม่ต้องใช้ทักษะหรือความรู้ในวิชาชีพอย่างใดโดยเฉพาะ เช่น ผู้ประกอบการค้าเครื่องชำ คำข้าวแกง คำผลไม้ คำหนังสือต่าง ๆ ทำฟาร์มสัตว์เลี้ยง หาบเร่แผงลอย ขับรถแท็กซี่ ตลอดจนคนที่รับสินค้ามาเดินขายเอง

กรมวิชาการ (2530, หน้า 4) พิจารณาแบ่งกลุ่มอาชีพตามสาขาอาชีพ ซึ่งจำแนกได้ 5 กลุ่ม คือ

1. ด้านอุตสาหกรรม
2. ด้านเกษตรกรรม
3. ด้านคนกรรม

4. ด้านพาณิชย์กรรม

5. ด้านศิลปหัตถกรรม

ทบวงมหาวิทยาลัย (2529, หน้า 23) มีการสำรวจและจัดหมวดหมู่ของเยาวชนผู้ประกอบอาชีพเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ประเภทค้าขาย ได้แก่ ขายของชำ ขายข้าวแกง ขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ขายของเล่น ขายเครื่องเขียนแบบเรียน เป็นต้น
2. ประเภทบริการ ได้แก่ รับจ้างทั่วไป รับเหมาก่อสร้างทั่วไป เสริมสวย ช่างรถรับส่ง ผู้โดยสาร เป็นต้น
3. ประเภทเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่ ทำนา กรีดยาง เป็นต้น

กรมวิชาการ (2533 ค, หน้า 3-148) ได้แบ่งกลุ่มอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ในกลุ่มงานอาชีพ เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มงานผลิต หมายถึง อาชีพที่นักเรียนเป็นผู้ผลิตเอง เช่น ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หรือผลิตสิ่งของตามความสนใจหรือความถนัด โดยสำรวจความต้องการของตลาด และศึกษาลักษณะอาชีพนั้น ๆ เช่น สภาพแวดล้อม ทำเลที่เหมาะสม เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และรายได้ แล้วดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อนำผลผลิตมาใช้ประโยชน์หรือจำหน่าย โดยประเมินข้อดีข้อเสียเพื่อปรับปรุงคุณภาพต่อไป
2. กลุ่มงานบริการ หมายถึง อาชีพที่นักเรียนเป็นผู้ให้ความสะดวกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เสริมสวย ตัดผม หรือซ่อมรถ โดยสำรวจความต้องการของตลาดหรือชุมชน แล้วศึกษาลักษณะอาชีพบริการที่สนใจ เช่น คุณสมบัติของผู้ให้บริการ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และรายได้ แล้วปฏิบัติตามขั้นตอน ประเมินข้อดี ข้อเสียเพื่อปรับปรุงต่อไป
3. กลุ่มงานเสริมงานผลิตและบริการ หมายถึง อาชีพที่ส่งเสริมกลุ่มงานผลิตและบริการให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น เช่น พิมพ์ดีด การเงิน-บัญชี โดยสำรวจความต้องการและความจำเป็นของตลาดและชุมชน แล้วศึกษาลักษณะอาชีพนั้น ๆ ว่าเกี่ยวข้องกับกลุ่มงานผลิตหรืองานบริการ และต้องมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง เช่น ความถนัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แล้วดำเนินการตามขั้นตอน และประเมินผลเพื่อปรับปรุงงานนั้นต่อไป
4. กลุ่มงานอาชีพอิสระระหว่างเรียน หมายถึง อาชีพที่นักเรียนลงมือปฏิบัติจากกลุ่มงานผลิต งานบริการ และงานเสริมงานผลิตและบริการ โดยนักเรียนรวมกลุ่มตามความสนใจและความถนัด แล้วศึกษาลักษณะอาชีพนั้น ๆ นำมาปฏิบัติตามโครงการที่กำหนดไว้ แล้วนำผลผลิตไปจำหน่าย ประเมินข้อดี ข้อเสีย และรายได้ที่ได้รับเพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและ

ก้าวหน้าต่อไป

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุบลราชธานี (ธนาภรณ์ ญาณพิทักษ์, 2535, หน้า 9) แบ่งประเภทอาชีพ เป็น 6 กลุ่มอาชีพ คือ

1. กลุ่มอาชีพค้าขาย หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวกับการขายสินค้าต่าง ๆ หรือขึ้นชื่อว่าขาย ที่ผู้ประกอบการเป็นผู้ขายเอง เช่น ขายของเบ็ดเตล็ด ขายอาหาร ขายเสื้อผ้า ขายอุปกรณ์ก่อสร้าง ขายเครื่องสำอาง ขายหนังสือ ฯลฯ เป็นต้น
2. กลุ่มอาชีพช่างฝีมือ หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวกับงานช่างต่าง ๆ หรือขึ้นชื่อว่าช่าง ที่ผู้ประกอบการลงมือด้วยตนเอง เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างตัดเสื้อ ฯลฯ เป็นต้น
3. กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวกับงานด้านเกษตรกรรมต่าง ๆ ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่
 - 3.1 การปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ปลูกข้าว ปลูกพริก ฯลฯ เป็นต้น
 - 3.2 การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น เลี้ยงโค เลี้ยงสุกร ฯลฯ เป็นต้น
4. กลุ่มอาชีพศิลปิน หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวกับศิลปะ เช่น นักร้อง นักดนตรี นักแสดง เป็นต้น
5. กลุ่มอาชีพธุรกิจ หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวกับธุรกิจส่วนตัวต่าง ๆ ที่ผู้ประกอบการเป็นเจ้าของกิจการดูแลให้คนอื่นดำเนินการ เช่น ธุรกิจรถโดยสาร เป็นต้น
6. กลุ่มอาชีพบริการ หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้ประกอบการเป็นผู้ให้บริการเอง เช่น แท็กซี่ สามล้อรับจ้าง รถรับจ้าง เป็นต้น

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทอาชีพสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท แต่ละประเภทมีความละเอียดหรือแนวทางในการพิจารณาแตกต่างกัน (นิตยา กิจวิธา, 2541, หน้า 12) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะพิจารณาจัดประเภทอาชีพตามลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับทักษะและความสนใจ (Alberta Advanced Education and Career Development, 1998, pp. 44-54) โดยแยกเป็น 7 กลุ่มอาชีพ ดังนี้

1. กลุ่มงานอาชีพที่ใช้มือปฏิบัติ (manual, practical) เป็นงานที่ต้องใช้กำลังความแข็งแรงของร่างกาย ตัวอย่างเช่น กรรมกรก่อสร้าง ช่างนา ช่างสวน ผู้ดูแลสนามกีฬา พี่เลี้ยงนักกีฬา คนขับรถ พนักงานดับเพลิง ภารโรง คนรับซักแห้ง เป็นต้น

คุณลักษณะที่เหมาะสมมีดังนี้

ลักษณะนิสัย : ขอบอิสระ ชอบทำงานตามลำพัง เป็นคนติดดิน

ทักษะ : แก้ ซ่อม ดัดแปลง เก่งด้านกีฬา แข็งแรง

ค่านิยม : ชอบงานกิจวัตร อยู่นอกอาคาร คล่องแคล่วว่องไว เคลื่อนไหวมาก

ความสนใจ : การลงมือทำ การออกกำลังกาย กีฬา สัตว์ ต้นไม้ และเครื่องมือต่าง ๆ

2. กลุ่มงานอาชีพค้าขาย และช่างฝีมือ (trades, crafts) ทำงานโดยใช้มือและใช้เครื่องจักร เช่น ช่างทาสี ช่างปูกระเบื้อง ช่างวางท่อ ช่างกัญแจ ช่างซ่อม พอค้า แม่ค้า งานสตัฟฟ์สัตว์ งานจัดสวน เป็นต้น

คุณลักษณะที่เหมาะสมมีดังนี้

ลักษณะนิสัย : ทำงานคนเดียว ทำงานหน้าเดียว

ทักษะ : ใช้มือได้ดีในงานฝีมือ ทำงานเกี่ยวกับตัวเลขดี เกี่ยวกับเครื่องยนต์ดี

ค่านิยม : ความคงที่ การริเริ่ม รู้สึกท้าทายที่จะเห็นผลของงานที่ทำ

ความสนใจ : สิ่งของต่าง ๆ การซ่อม การสร้าง

3. กลุ่มงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (scientific, technical) ทำงานโดยใช้ความคิด เช่น นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ ช่างเทคนิค นักธรณีวิทยา นักดาราศาสตร์ แพทย์ วิศวกร นักสำรวจ นักเขียนแบบ นักเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ นักวิเคราะห์ระบบคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

คุณลักษณะที่เหมาะสมมีดังนี้

ลักษณะนิสัย : อิสระ ริเริ่ม สนใจใคร่รู้เรื่องต่าง ๆ ทำงานได้อย่างไร

ทักษะ : คิด ทำแบบทดสอบ เก่งตัวเลขและวิจัย

ค่านิยม : เป็นระเบียบ อิสระในการตัดสินใจ อิสระเรื่องเวลา เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ดี

ความสนใจ : คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เรื่องเกี่ยวกับความคิด

4. กลุ่มงานริเริ่มสร้างสรรค์ (creative) ทำงานโดยใช้ความคิดและจินตนาการ แสดงตัวเองออกมาในงาน เช่น นักเขียน นักดนตรี นักแต่งเพลง นักเขียนรูป ออกแบบกราฟฟิก นักแปล ผู้สื่อข่าว นักตกแต่งภายใน ช่างแต่งหน้า นักแสดง เหล่านี้เป็นต้น

คุณลักษณะที่เหมาะสมมีดังนี้

ลักษณะนิสัย : ทำงานตามลำพัง ช่างนึกช่างฝัน แสดงออก กล้าเสี่ยง เป็นอิสระ

ทักษะ : ใช้สัมผัสในการฟัง ดู จับ และดม มีวิธีแปลกใหม่ในการทำสิ่งต่าง ๆ

ค่านิยม : เชื่อใจตัวเอง ไม่คงเส้นคงวา ชอบอิสระเรื่องเวลา ให้ความสำคัญรู้สึกของตนเอง

ความสนใจ : ศิลปะ ดนตรี ออกแบบตกแต่ง การแสดง การทำท่าทาง เรื่องราวต่าง ๆ

5. กลุ่มงานอาชีพที่ให้ความช่วยเหลือและงานเกี่ยวกับสังคม (helping, social) ทำงานช่วยเหลือผู้คนทั่วไป เช่น ครู ผู้ให้คำปรึกษา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้คุม ตำรวจ พยาบาล แอร์โฮสเตส มัคคุเทศก์ นักบำบัด ผู้ประสานงานในชุมชน คนเลี้ยงเด็ก เป็นต้น

คุณลักษณะที่เหมาะสมมีดังนี้

ลักษณะนิสัย : ใฝ่ใจความรู้สึกของตนเอง เข้าใจผู้อื่น รับผิดชอบ เห็นใจและเมตตา
ริเริ่มสร้างสรรค์

ทักษะ : ฟัง สื่อสาร ช่วยเหลือ การเป็นผู้นำ

ค่านิยม : ช่วยเหลือ ทำอะไรที่เป็นประโยชน์ ยึดหยุ่น ร่วมมือกับผู้อื่น

ความสนใจ : ผู้คน การสอน การดูแลผู้อื่น การช่วยเหลือ

6. กลุ่มอาชีพธุรกิจ (business) ทำงานด้านการจัดการผู้คน เช่น คนขายประกัน
นายหน้าค้าที่ดิน ผู้จัดการภัตตาคาร ธุรกิจท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ ผู้นิเทศ ผู้แนะนำสินค้า
งานโฆษณา เจ้าของกิจการ

คุณลักษณะที่เหมาะสมมีดังนี้

ลักษณะนิสัย : มุ่งมั่น ตอรองเก่ง มั่นใจ กล้าเสี่ยง

ทักษะ : การจูงใจ การเป็นผู้นำ การติดต่อสื่อสาร

ค่านิยม : อิศระ ความร่ำรวย ความสุขสบาย อำนาจ การติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้คน

ความสนใจ : ผู้คน การจัดการ การขาย การอภิปราย การโน้มน้าว

7. กลุ่มงานสำนักงาน (office operations) ทำงานเกี่ยวกับข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ
เช่น นักบัญชี คนจัดตารางเดินรถ เสมียน พนักงานพิมพ์ดีด เจ้าหน้าที่ธนาคาร สรรพากร และ
พนักงานต่าง ๆ

คุณลักษณะที่เหมาะสมมีดังนี้

ลักษณะนิสัย : มีระเบียบ ทำงานเสร็จตามเวลา ชัดเจน คงเส้นคงวา

ทักษะ : การเขียน การจดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ การคิดอย่างมีเหตุผล

ค่านิยม : ความมั่นคง ความเป็นระเบียบ ประณีต

ความสนใจ : ตัวเลข ภาษา เครื่องใช้ในสำนักงาน คอมพิวเตอร์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ

1. ความหมายของการเลือกอาชีพ

กินซ์เบิร์ก (Ginzberg, 1966, pp. 45-57) กล่าวว่า การเลือกอาชีพเป็นกระบวนการ
การตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ใช่การตัดสินใจเพียงครั้งเดียว แต่เป็นการตัดสินใจที่เป็นลำดับติดต่อกันไป
แต่ละขั้นของกระบวนการมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของอายุ ของแต่ละบุคคล ซึ่งกาลเวลา
เหล่านี้จะไม่หวนย้อนกลับหลังไปอีก ดังนั้นเมื่อตัดสินใจแล้วจะกลับหลังไม่ได้ และจะจบลงด้วย

การประนีประนอมระหว่างความสนใจ ความต้องการของตนเองกับความเป็นจริงในโลก

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2529, หน้า 64) กล่าวว่า การเลือกอาชีพ เป็นกระบวนการต่อเนื่องและในกระบวนการเลือกอาชีพนี้จะแสดงถึงความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพของบุคคล โดยบุคคลจะเลือกอาชีพโดยห่างไกลจากความเป็นจริงในช่วงอายุต้น และระดับความเป็นจริงจะเพิ่มมากขึ้นเมื่ออายุเพิ่มขึ้น

ลำเนา ขจรศิลป์ (2529, หน้า 3) กล่าวว่า การเลือกอาชีพ เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ซึ่งบุคคลที่จะตัดสินใจที่จะเลือกอาชีพจะต้องรู้จักตัวเองในด้านความสนใจ ความสามารถ และความถนัดเป็นอย่างดี นอกจากจะรู้จักตัวเองดีแล้ว ผู้เลือกอาชีพจะต้องรู้จักโลกของงาน คือ รู้จักอาชีพโดยละเอียดหลายอาชีพ

สรุปได้ว่า การเลือกอาชีพเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตายของบุคคลในการที่จะตัดสินใจประกอบอาชีพ โดยบุคคลจะต้องรู้จักตนเองในด้านต่าง ๆ และรู้จักอาชีพหลายอาชีพโดยละเอียด

2. กระบวนการเลือกอาชีพ

วัชร ทรัพย์มี (2523, หน้า 24-25) ได้สรุปหลักของกระบวนการเลือกอาชีพไว้ดังนี้

1. กระบวนการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องซึ่งใช้เวลานานกว่า 10 ปี
2. กระบวนการเลือกอาชีพ เป็นขั้นตอนที่ไม่ย้อนกลับ คือ เมื่อพัฒนาแล้วจะไม่ย้อนกลับไปมีลักษณะเช่นขั้นต้น ๆ อีก

3. กระบวนการเลือกอาชีพ เป็นกระบวนการที่ผสมผสานความต้องการของบุคคลที่จะเลือกอาชีพให้สนองความต้องการ ความสนใจ และเหมาะสมกับความสามารถของเขาให้มากที่สุดกับการตระหนักถึงโอกาสที่จะได้ประกอบอาชีพนั้นจริง ๆ และข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งงานมีน้อย ไม่มีทุนเรียนเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ สถาบันการศึกษาที่จะฝึกอาชีพรับนักศึกษาได้จำนวนจำกัด

4. การเลือกอาชีพ เป็นกระบวนการขั้นตอนเชื่อมโยงในแต่ละวัย ไม่ใช่เป็นการตัดสินใจเพียงครั้งเดียว แต่เป็นการตัดสินใจที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องในระยะเวลาหลายปี

5. พัฒนาการด้านอาชีพได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

5.1 องค์ประกอบเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริง เป็นต้นว่า ความสามารถ ความถนัดของบุคคล โอกาสในสังคม

5.2 องค์ประกอบด้านการศึกษา ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้สามารถเลือกอาชีพได้ในขอบเขตกว้างขวางมากน้อยเพียงใด คือ ถ้าได้รับการศึกษามาก ช่องทางเลือก

ประกอบอาชีพจะมีมาก

5.3 องค์ประกอบด้านอารมณ์ คือ ในการเลือกอาชีพ บางทีอาจมีองค์ประกอบด้านอารมณ์มาเกี่ยวข้องด้วย เช่น อยากรับเป็นนักแสดง เพราะมีอารมณ์ฝันว่าจะได้แต่งตัวสวย มีคนนิยมชมชื่น

จากกระบวนการเลือกอาชีวดังกล่าว สรุปได้ว่า กระบวนการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการที่ผสมผสานความต้องการของบุคคลที่จะเลือกอาชีพให้สนองความต้องการ ความสนใจ และเหมาะสมกับความสามารถของตนมากที่สุด

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ

วชิรญา บัวศรี (2519, หน้า 15) กล่าวว่า ก่อนที่บุคคลใดจะตัดสินใจว่า ตนเหมาะสมกับอาชีพใดนั้น ควรได้พิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ๆ เกี่ยวกับตนเอง เช่น มีความสนใจ หรือชอบทำอะไรเป็นพิเศษ มีความสามารถทางด้านใดแค่ไหน ทั้งทางสติปัญญา สุขภาพร่างกาย มีค่านิยมในการทำงานและมีการดำรงชีวิตอย่างไร ส่วนความสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้นจำเป็นต้องหมั่นสำรวจและพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับงานหรืออาชีพนั้น ๆ อยู่เสมอ

คมเพชร จัตรศุภกุล (2519, หน้า 5) กล่าวว่า รากฐานที่สำคัญที่จะช่วยให้เด็กตัดสินใจเลือกอาชีพอย่างฉลาดนั้น คือ การเรียนรู้ข้อมูล รายละเอียดและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอาชีพอย่างลึกซึ้ง และที่สำคัญที่สุด ข้อมูลที่ได้จะต้องมีความเที่ยงตรง ถูกต้อง และเป็นปัจจุบันเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2529, หน้า 111) กล่าวว่า ในการเลือกอาชีพ บุคคลจะเลือกอาชีพโดยคำนึงถึง ความสนใจ ความสามารถ และบุคลิกภาพของตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วชิร ทรัพย์มี (2523, หน้า 4) กล่าวว่า การเลือกทางชีวิตและอาชีพที่เหมาะสมย่อมทำให้บุคคลมีความพึงพอใจ และเป็นสุขกับชีวิตการทำงานในอนาคตของเขา และเนื่องจากที่จะเลือกอาชีพได้นั้นจะต้องมีความสามารถในการใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจ โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่จะทำได้ในระยะเวลาอันสั้น และยังกล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จและความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพของบุคคล ซึ่งได้แก่ ความสนใจ สัมฤทธิ์ผลในการเรียน ครอบครัว สถานะเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว

สำหรับคมเพชร จัตรศุภกุล (2521, หน้า 76) กล่าวว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ มี 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริง หมายถึง การตอบสนองของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมในขณะนั้นว่าสังคมต้องการอาชีพอะไร ก็ควรเลือกอาชีพที่ตลาดแรงงานต้องการ

2. องค์ประกอบทางการศึกษา หมายถึง คุณภาพและปริมาณทางการศึกษา
ย่อมมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

3. องค์ประกอบทางด้านค่านิยม ค่านิยมมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ เช่น นิยมเลือก
อาชีพที่สังคมยกย่อง มีรายได้สูง เป็นต้น

4. ทฤษฎีการเลือกอาชีพ

4.1 รูปแบบการแนะแนวพาร์สัน (The Parsonian Model)

พนม ลิ้มอารีย์ (2541, หน้า 25-26) ได้สรุปรูปแบบการแนะแนวพาร์สันว่า มีหลัก
การเบื้องต้น คือ การช่วยให้บุคคลได้พบกับงานอาชีพที่เหมาะสมกับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่
ละบุคคล โดยพาร์สัน เชื่อว่า ถ้าบุคคลได้ทำงานที่ตนสามารถปรับตัวได้ดีที่สุด เนื่องจากมีคุณ
สมบัติเหมาะสมกับอาชีพแล้ว ทั้งตัวบุคคลและสังคมก็จะได้รับผลดี

พาร์สันได้เสนอองค์ประกอบ 3 ประการ ที่จะช่วยให้บุคคลเลือกอาชีพได้เหมาะสม

1. การวิเคราะห์ตนเอง (Personal Analysis) คือการที่ผู้แนะแนวและนักเรียนร่วมกัน
วิเคราะห์คุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นความสามารถ ความถนัด ความสนใจ
ค่านิยม สภาพร่างกาย อารมณ์ และฐานะทางเศรษฐกิจ

2. การวิเคราะห์งาน (Job Analysis) คือการศึกษางานอาชีพแต่ละอย่าง ว่าสภาพ
งานเป็นอย่างไร ต้องการบุคคลมีคุณสมบัติเช่นใด โอกาสในการประกอบอาชีพนั้น ๆ มีมากน้อย
เพียงใด การเข้าสู่งานทำอย่างไร สิ่งเหล่านี้ผู้ที่ตัดสินใจเลือกอาชีพต้องศึกษาให้เข้าใจอย่าง
แจ่มแจ้ง

3. การนำผลการวิเคราะห์ทั้งสองมาผสมผสานกัน (Joint and Cooperative
comparison of these two sets of analysis) คือการที่ผู้แนะแนวและนักเรียนนำข้อมูลที่ได้
จาก 2 ข้อ ข้างต้นมาเชื่อมเปรียบเทียบผสมผสานกัน แล้วจึงค่อยให้นักเรียนตัดสินใจเลือกอาชีพ

นักแนะแนวหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า ความช่วยเหลือที่สำคัญของพาร์สันก็คือ การ
ให้บุคคลได้วิเคราะห์ตนเองก่อนที่จะตัดสินใจเลือกอาชีพ และจากความคิดนี้ทำให้มีการคิดค้นหา
เทคนิคทางจิตวิทยาเพื่อวินิจฉัยคุณลักษณะของบุคคล จากทฤษฎีของพาร์สัน ได้กระตุ้นให้มีการ
พัฒนาแบบทดสอบเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์คน เนื่องจากพาร์สัน เห็นว่าการสังเกต
ควรจะเป็นปรนัย และในความคิดของพาร์สัน การแนะแนว ก็คือการช่วยบุคคลในการเลือก
อาชีพเท่านั้น

4.2 ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของวิลเลียมสัน

(Williamson's Traits and Factors Theory)

วิลเลียมสัน (Williamson, 1937 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529, หน้า 66-67) เป็นผู้นำแนวคิดในการให้คำปรึกษา โดยเน้นลักษณะและองค์ประกอบของบุคลิกภาพ ดังนั้น วิลเลียมสันจึงตั้งชื่อทฤษฎีการเลือกอาชีพของเขาว่า "ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคลิกภาพ" ซึ่งมีความเชื่อว่า "อาชีพของบุคคลมิใช่การลองผิดลองถูก แต่ต้องใช้ความคิดในการพิจารณาวิเคราะห์อย่างดี" และทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดของจิตวิทยาความแตกต่างระหว่างบุคคล และจิตวิทยาประยุกต์ ที่กล่าวว่า แต่ละบุคคลประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญหลายประการ เช่น ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ค่านิยม ความต้องการและบุคลิกภาพ สำหรับการเลือกอาชีพของแต่ละบุคคลนั้น แต่ละบุคคลจะเลือกอาชีพโดยพิจารณาถึงลักษณะของอาชีพประกอบกับการพิจารณาลักษณะของตนเอง พร้อมทั้งจะพิจารณาความต้องการของตลาดแรงงาน เวลา และทุนทรัพย์ที่จะใช้เตรียมตัวประกอบอาชีพ

สำหรับ "หลักการเลือกอาชีพ" ของทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคลิกภาพนี้ สอดคล้องกับหลักการเลือกอาชีพของพาร์สัน ซึ่งประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ได้แก่ ประการแรกคือ การวิเคราะห์ตนเองในด้านความสามารถ ความสนใจ ประการที่สองคือการวิเคราะห์อาชีพโดยบุคคลจะต้องแสวงหาความรู้เกี่ยวกับลักษณะอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน เวลาและทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพ รายได้ ความมั่นคง และโอกาสก้าวหน้าในอาชีพและประการที่สาม คือ การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจเลือกอาชีพ

นอกจากนี้ วิลเลียมสันยังเห็นว่า แต่ละบุคคลประกอบด้วยแบบแผนของความสามารถหรือศักยภาพหรือลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลจะสัมพันธ์กับงานเฉพาะอย่างที่คุณลักษณะนั้นต้องการ นอกจากนี้บุคคลแต่ละคนต่างต้องการจะรู้จักลักษณะและองค์ประกอบของบุคลิกภาพของตนเอง เพื่อจะได้ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคลิกภาพ เป็นทฤษฎีการเลือกอาชีพที่มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. บุคคลแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวสามารถสังเกต วัด และจัดจำแนกได้
2. อาชีพแต่ละอาชีพ ต้องการผู้ประกอบอาชีพที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป
3. การแนะแนวอาชีพ ควรเป็นกระบวนการที่จัดวางตัวบุคคลและงานให้เข้าคู่กันหรือสอดคล้องกันอย่างเหมาะสม

4.3 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอปพอค (Hoppock's Composite Theory)

ฮอปพอค (Hoppock, 1967 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529, หน้า 87-88)

กล่าวถึง ความต้องการของบุคคล และความสำคัญของข้อสนเทศเกี่ยวกับบุคคล และสิ่งแวดล้อมว่า เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพ และกล่าวถึงหลักการที่สำคัญในการเลือกอาชีพไว้ดังนี้

1. บุคคลจะเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการของตนเอง และความต้องการประการหนึ่งคือ ความต้องการที่จะปฏิบัติตามค่านิยมของตนเอง
2. อาชีพที่บุคคลเลือก มักจะเป็นอาชีพที่บุคคลเชื่อว่าจะสนองความต้องการส่วนใหญ่ของบุคคลนั้นได้ดีที่สุด
3. บุคคลอาจจะรับรู้ความต้องการของตนเองอย่างชัดเจนถูกต้อง หรืออาจจะรับรู้อย่างเลื่อนลางว่า มีบางสิ่งบางอย่างที่ดึงดูดความสนใจ แต่ไม่ว่าบุคคลจะรับรู้ความต้องการของตนเองได้ชัดเจนหรือไม่เพียงใด ความต้องการดังกล่าวก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ
4. พัฒนาการทางอาชีพเริ่มเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตระหนักเป็นครั้งแรกว่าอาชีพสามารถช่วยสนองความต้องการของตนได้
5. พัฒนาการทางอาชีพจะดำเนินก้าวหน้าไป และอาชีพที่เลือกจะดีขึ้น ถ้าบุคคลสามารถคาดคะเนอาชีพที่จะเลือกกว่า จะสนองความต้องการของตนเองได้ดีเพียงใด และความสามารถในการคาดคะเนนั้นจะขึ้นกับความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ และความสามารถที่จะพินิจพิจารณาได้กระจ่างชัด
6. ข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคล เช่น ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ ค่านิยม และฐานะทางเศรษฐกิจ มีผลต่อการเลือกอาชีพ เพราะช่วยให้บุคคลได้ตระหนักถึงความต้องการของตนเอง และช่วยให้บุคคลสามารถคาดคะเนได้ว่า อาชีพที่เขาจะเลือกนั้นสนองความต้องการของเขาได้มากน้อยเพียงใด
7. ข้อสนเทศทางอาชีพ จะมีผลต่อการเลือกอาชีพ โดยช่วยให้บุคคลได้ค้นพบอาชีพต่าง ๆ ที่อาจจะสนองความต้องการของตน และช่วยให้บุคคลสามารถคาดคะเนได้ว่า อาชีพใดจะสนองความต้องการของตนได้ดีกว่าอาชีพอื่น ๆ
8. ความพึงพอใจในงานหรืออาชีพ จะขึ้นกับงานที่บุคคลได้ทำนั้นสนองความต้องการตามที่บุคคลนั้นคาดหวังมากน้อยเพียงใด และระดับความพึงพอใจจะพิจารณาได้จากอัตราส่วนของความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง และความต้องการที่คาดหวังว่าจะได้รับการตอบสนอง
9. ความพึงพอใจเป็นผลจากงานซึ่งสนองความต้องการของบุคคลในปัจจุบันหรือเป็น

ผลจากงานซึ่งมีที่ท้าวว่าจะสนองความต้องการของบุคคลนั้นในอนาคต

10. การเลือกอาชีพของบุคคลหรืออาชีพที่บุคคลจะเลือกจะเปลี่ยนได้เสมอ ถ้าบุคคลนั้นเชื่อว่าการเปลี่ยนนั้น ๆ จะสนองความต้องการของเขาได้ดีกว่า

4.4 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของไครท์

ไครท์ (Crites, 1971 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529, หน้า 91-94) เสนอแนะความคิดว่า เมื่อเกิดการเลือกอาชีพนั้นจะต้องมีเงื่อนไขจำเป็น 3 ประการ คือ

1. บุคคลจะต้องมีอาชีพที่เลือกสองอาชีพหรือมากกว่านั้น ถ้าบุคคลไม่มีทางเลือกการเลือกอาชีพจะเกิดขึ้นไม่ได้

2. มีแรงกระตุ้นในการเลือกอาชีพ ได้แก่ ความคาดหวังของสังคมที่ว่า "ทุกคนควรทำงาน"

3. บุคคลจะต้องมีอิสระในการประกอบอาชีพที่เขาเลือก ถ้าเขาถูกจำกัดในการประกอบอาชีพ เขาจะไม่สามารถเลือกอาชีพได้

นอกจากนี้ ไครท์ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกอาชีพเพื่อเป็นพื้นฐานในการตั้งทฤษฎีการเลือกอาชีพ จากงานวิจัยต่าง ๆ ของเขาไว้ดังต่อไปนี้

การเลือกอาชีพ หมายถึง อาชีพซึ่งบุคคลกล่าวว่า "เขาจะเลือกประกอบอาชีพนั้น" และการเลือกอาชีพในทางปฏิบัติ หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงถึงความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพนั้น เป็นการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคล

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของไครท์ ประกอบด้วย

1. การเลือกอาชีพขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความเป็นจริงมากที่สุด และแสดงให้เห็นว่าบุคคลคิดว่า เขาจะประกอบอาชีพอะไร
 2. ความชอบในอาชีพ ได้แก่ การที่บุคคลมีความประสงค์หรืออยากจะประกอบอาชีพนั้น ๆ ถ้าเงื่อนไขในสภาพความเป็นจริงเปิดโอกาสได้
 3. ความปรารถนาหรือความมุ่งหวังในอาชีพ ได้แก่ การที่บุคคลมุ่งหวังว่าจะประกอบอาชีพอะไร
 4. ความสนใจในอาชีพ มีความคล้ายคลึงกับความชอบในอาชีพ แต่มีความเป็นจริงมากกว่า เพราะความสนใจมีความสัมพันธ์กับการเข้าเป็นสมาชิกและ/หรือประกอบอาชีพนั้น ๆ
- ลักษณะทั่วไปของการเลือกอาชีพที่ไครท์กล่าวไว้มีดังนี้

1. การเลือกอาชีพ เป็นพฤติกรรมที่เป็นระบบ มิใช่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ แต่ละบุคคลจะมีการเลือกอาชีพที่แตกต่างกัน

161251

๑
373.1425
๑ 195๗
๓๐

2. การเลือกอาชีพ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับตัวแปรต่าง ๆ เช่น

2.1 ตัวแปรสิ่งเร้า (Stimulus Variable) ได้แก่

2.1.1 วัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ แต่ผลของวัฒนธรรมที่มีต่อการเลือกอาชีพไม่เป็นแบบแผนเดียวกัน เพราะยังไปเกี่ยวข้องกับระดับชั้นต่าง ๆ ในสังคมอีกด้วย

2.1.2 ระดับชั้นทางสังคม มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ เช่น วัฒนธรรม เชาวนปัญญา

2.1.3 เชื้อชาติ มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

2.1.4 พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ จะพบว่า การเลือกอาชีพระหว่างชนบทและในเมือง มีความแตกต่างกันมาก

2.1.5 ชุมชน เพื่อน และจรรยาบรรณในกลุ่มอาชีพ ยังสรุปแน่ชัดไม่ได้ว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

2.1.6 ครอบครัว อาชีพของบิดา และการเลือกอาชีพ มีความสัมพันธ์กัน ส่วนการเลียนแบบจากบิดามารดา และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับการเลือกอาชีพยังไม่สามารถสรุปได้

2.1.7 โรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประสบการณ์ในการศึกษากับการเลือกอาชีพยังมีจำกัด แต่มีข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนอาจจะเป็นตัวกลางที่สำคัญในการเลือกอาชีพ

2.2 ตัวแปรตอบสนอง (Response Variables) ได้แก่

2.2.1 ความถนัดทั่วไป ความสามารถทางสมอง ไม่เพียงแต่จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับความชอบ และความปรารถนาหรือความมุ่งหวังในอาชีพด้วย

2.2.2 ความสนใจมีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพ และความสนใจที่วัดได้จากแบบสำรวจความสนใจในอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพ นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในอาชีพและการเลือกอาชีพของเพศหญิง จะมีความสัมพันธ์สูงกว่าของเพศชาย

2.2.3 บุคลิกภาพ มีหลักฐานสนับสนุนว่า อัตมโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพ ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพ ที่กล่าวถึงการเชื่อมโยงของตัวแปรทั้งสองนี้ นอกจากนี้ ก็มีการวิจัยบางเรื่องได้ศึกษาถึง การประเมินตนเอง ประโยชน์ในการเลี้ยง ค่านิยม และเป้าหมายชีวิต ว่ามีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพ

3. การเลือกอาชีพ บุคคลจะนิยมเลือกเป็นสาขาอาชีพ

ไครท์ กล่าวถึง การวัดเกี่ยวกับการเลือกอาชีพไว้ว่า เครื่องมือที่ไครท์ใช้วัดการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคล ได้แก่ การสัมภาษณ์คำถามปลายเปิด และแบบสอบถามสำหรับคำถามปลายเปิดนั้นเป็นการวัดการเลือกอาชีพที่ดีที่สุด และมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .70-.80

นอกจากนี้ ไครท์กล่าวถึง พัฒนาการของการเลือกอาชีพ ไว้ดังนี้

1. การเลือกอาชีพ เป็นกระบวนการแบ่งเป็นขั้นย่อย ๆ แต่ไม่ได้มีความต่อเนื่องกันทั้งหมดเพราะอย่างน้อย พบว่า มีความไม่ต่อเนื่องเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในช่วงอายุ 14 ปี ถึง 16 ปี ซึ่งช่วงอายุนี้นี้เด็กจะตัดสินใจไม่ได้ และไม่สามารถมองเห็นความแตกต่างของทางเลือกในการเลือกอาชีพได้

2. ภายหลังอายุ 16 ปี กระบวนการเลือกอาชีพจะเฉพาะเจาะจงมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือก ความชอบ ความปรารถนาหรือความมุ่งหวังและความสนใจมีการเปลี่ยนแปลง

3. มีลำดับขั้นในกระบวนการเลือกอาชีพ แต่ยังกำหนดขอบเขตไม่ได้ดีนัก บางครั้งเป็นไปได้ว่า ช่วงเพ้อฝัน (Fantasy Stage) เริ่มเมื่ออายุ 9 ปี และสิ้นสุดเมื่ออายุ 13 ปี การก่อตัวของความคิดของการเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจงจะปรากฏขึ้นในระหว่างอายุ 18 ปี และ 21 ปี ในช่วงหรือระยะความเป็นจริง (Realistic Stage) ซึ่งเป็นระยะที่มีความเป็นจริงมากขึ้นในการเลือกอาชีพ

จากทฤษฎีการเลือกอาชีพที่กล่าวข้างต้น กล่าวถึง ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน เช่น ความสามารถทางการเรียน ความสนใจในอาชีพ ค่านิยม ความมุ่งหวังของผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง อาชีพของผู้ปกครองและรายได้ของผู้ปกครอง

4.5 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของเชฟเฟอร์

เชฟเฟอร์ (Schaffer, 1953 อ้างถึงใน อรอนงค์ รัญญะวัน, 2539, หน้า 43-44) มีแนวคิดว่า บุคคลเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการของตน และถ้าเลือกอาชีพได้สอดคล้องกับความต้องการจะทำให้มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน

เชฟเฟอร์ ได้ศึกษาวิจัยจากบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เขาสรุปว่า บุคคลมีความต้องการด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ความต้องการการยอมรับจากบุคคลอื่น ซึ่งจะก่อให้เกิดความภูมิใจในตนเอง
2. ความต้องการความรักและสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้รับความรักและความอบอุ่นจากบุคคลอื่น

3. ความต้องการประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำ
4. ความต้องการควบคุมผู้อื่น มีอำนาจเหนือผู้อื่น
5. ความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น
6. ความต้องการแสดงตนเอง
7. ความต้องการสถานะทางเศรษฐกิจสังคม
8. ความต้องการปฏิบัติตามค่านิยมที่ตนยึดถือ
9. ความต้องการทำตามผู้อื่น ไม่ต้องมีความรับผิดชอบมาก
10. ความต้องการแสดงความคิดริเริ่มในการดำเนินกิจการต่าง ๆ
11. ความต้องการความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือต้องการรายได้ที่สม่ำเสมอ
12. ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง ทำงานอิสระ

เซฟเฟอร์ กล่าวว่า การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จและมีความสุขในการประกอบอาชีพมากน้อยเพียงใด คือการที่อาชีพนั้นสนองความต้องการของเขาได้ขนาดไหน

ความสามารถในการเลือกอาชีพของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน และขึ้นอยู่กับส่วนประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น เพศ วัย ความคิด ประสบการณ์ ค่านิยม บุคลิกภาพ เป็นต้น การตัดสินใจประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จนั้นเป็นเรื่องที่ทำความลำบากให้แก่บุคคลมาก เนื่องจากสิ่งเหล่านี้พัฒนามาในแต่ละวัยของชีวิต การเข้าใจพัฒนาการด้านอาชีพจะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง อิทธิพลของประสบการณ์ในวัยเด็ก และแบบฉบับของบุคลิกภาพซึ่งมีอิทธิพลต่อค่านิยมและการตัดสินใจ

4.6 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์ (J. L. Holland's Theory of Vocational Choice)

ฮอลแลนด์ (Holland, 1973 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529, หน้า 77-82) กล่าวว่า “บุคลิกภาพมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ” และ “บุคคลจะเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตน” นอกจากนี้ฮอลแลนด์ยังเน้นว่า “บุคลิกภาพเฉพาะอย่างจะมีความสัมพันธ์กับอาชีพเฉพาะอย่าง และ “บุคลิกภาพแต่ละแบบจะมีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางอาชีพ” โดยบุคคลจะค้นหาสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เขาได้ฝึกทักษะ และใช้ความสามารถของเขาทั้งยังเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงทัศนคติหรือเจตคติ ค่านิยม และบทบาทของเขา ตลอดทั้งได้มีโอกาสแก้ปัญหาที่ประสบได้สมบทบาท (Role) ของตัวเขา และหลีกเลี่ยงสภาพแวดล้อมที่ไม่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของตนเอง

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น ฮอลแลนด์ ได้ตั้งทฤษฎีเลือกอาชีพโดยมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์ มี 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 อาชีพเป็นเครื่องแสดงออกทางบุคลิกภาพ บุคคลจะเลือกอาชีพได้ย่อมแสดงว่าบุคลิกภาพของเขาจะปรากฏออกมาในทิศทางนั้นด้วย และบุคลิกภาพของบุคคลโดยทั่วไปแบ่งตามลักษณะสิ่งแวดล้อมในงานอาชีพ 6 ลักษณะงาน คือ ลักษณะแรก คือ งานช่างฝีมือและงานกลางแจ้ง (Realistic = R) ลักษณะที่สอง คือ งานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Investigative = I) ลักษณะที่สาม คือ งานศิลปะทุกรูปแบบรวมทั้ง ดนตรี วรรณกรรมและการละคร (Artistic = A) ลักษณะที่สี่ คือ งานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการติดต่อกับบุคคลอื่นตลอดทั้งงานบริการการศึกษาและสังคม (Social = S) ลักษณะที่ห้า คือ งานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ งานจัดการ งานค้าขาย (Enterprising = E) และลักษณะที่หกคือ งานหรือกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม มีแบบแผน มีความเป็นระเบียบ ตลอดทั้งงานสำนักงานและเสมียน (Conventional = C)

นอกจากนี้ บุคลิกภาพ แต่ละรูปแบบที่แบ่งตามลักษณะของสิ่งแวดล้อมในงานอาชีพเป็นผลจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ และแรงผลักดันส่วนบุคคล ตลอดทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ประสบการณ์เหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกรับชอบหรือไม่ชอบ และความรู้สึกรับชอบหรือไม่ชอบนี้จะกลายเป็นความสนใจ จนในที่สุดความสนใจตลอดทั้งความสามารถเฉพาะบุคคลจะกำหนดให้บุคคลคิด รับรู้ และแสดงเอกลักษณ์ของตน

ประการที่ 2 บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล มีความสัมพันธ์กับชนิดของสิ่งแวดล้อมในการทำงานของบุคคลนั้น ดังนั้นบุคคลจึงมีแนวโน้มจะหันเข้าหางานหรืออาชีพที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของเขา

ประการที่ 3 บุคคลจะค้นหา (Search for) สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เขาได้ฝึกทักษะและใช้ความสามารถของเขา ทั้งยังเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงเจตคติ ค่านิยม และบทบาทของเขา

ประการที่ 4 บุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ดังนั้น เมื่อสามารถทราบบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมของบุคคลแล้ว ก็จะทำให้ทราบผลที่จะติดตามมาของบุคคลนั้นด้วย เช่น การเลือกอาชีพ ความสำเร็จในอาชีพ ตลอดทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งทางการศึกษา อาชีพ และสังคมด้วย

4.7 ทฤษฎีการเลือกอาชีพของโร (Roe's Theory of Vocational Choice)

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2531, หน้า 67-68) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการเลือกอาชีพของโร ว่า หลักการที่สำคัญในการเลือกอาชีพประกอบด้วย หลัก 2 ประการ คือ

1. บุคคลจะเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพ และสนองความต้องการของตนเอง

2. การอบรมเลี้ยงดู ตลอดทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และเด็กในระยะแรกของชีวิต หรือประสบการณ์ในวัยเด็กที่ได้จากการอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

ทฤษฎีการเลือกอาชีพของโร ระบุว่า ลักษณะบุคลิกภาพ องค์ประกอบพื้นฐานส่วนบุคคล ความถนัด และความสามารถทางเชาวนปัญญา มีอิทธิพล และสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพ และจากงานวิจัย โร พบว่า บุคลิกภาพมีบทบาทสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพอย่างยิ่ง

จากทฤษฎีดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า บุคคลจะตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพอย่างไรรั้น เขาได้พิจารณาปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญก็คือปัจจัยเหล่านั้นต้องเป็นที่พอใจและสอดคล้องกับความต้องการของเขาเป็นอย่างดีด้วย

5. ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพ

5.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของกินซ์เบิร์ก (Ginzberg's Theory of Career Development)

กินซ์เบิร์ก (Ginzberg, 1972 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529, หน้า 97-99) ได้พัฒนาทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพมาจากทฤษฎีการเลือกอาชีพ โดยแบ่งกระบวนการของการตัดสินใจเลือกอาชีพ (The Process of Occupational Decision Making) เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะของความเพ้อฝัน (The Fantasy Period) เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 6-11 ปี ในระยะนี้เด็กจะคิดเกี่ยวกับอาชีพในรูปของความปรารถนา เด็กไม่สามารถที่จะประมาณความสามารถ โอกาสและขอบเขตต่าง ๆ ของความจริงได้ เด็ก ๆ จะเชื่อว่าเขาสามารถจะเป็นสิ่งที่เขาต้องการจะเป็นได้ และความคิดเพ้อฝันของเขาจะไม่คงที่ จะแปรเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือสภาพของความเป็นไปได้ ตลอดทั้งความสามารถของตนเองโดยเด็กคิดฝันเองว่าเมื่อโตขึ้นจะประกอบอาชีพอะไรก็ได้ เช่น คิดจะเป็นแพทย์ ตำรวจ ทหาร พยาบาล เป็นต้น โดยอาจจะได้รับอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือต่าง ๆ เป็นต้น

ระยะที่ 2 ระยะพิจารณาเลือกอาชีพ โดยยังไม่ตัดสินใจแน่นอน (The Tentative Period) เป็นระยะที่อยู่ในช่วงตั้งแต่ 11 ปี ถึง 17 ปี ในระยะนี้เด็กจะพิจารณาเลือกอาชีพจากลักษณะของตนเอง เช่น จะนำความสนใจ ความสามารถและค่านิยมของตนมาร่วมพิจารณาเลือกอาชีพ ในบางครั้งเด็กก็จะพิจารณาจากลักษณะอาชีพตามที่พบเห็นหรือตามที่ตนเข้าใจแต่

ยังไม่ได้พิจารณาองค์ประกอบหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ทั่วถึง ดังนั้นการเลือกอาชีพในระยะนี้ จึงยังไม่แน่นอน ระยะที่ 2 นี้ จำแนกเป็นระยะย่อย ๆ ได้ 4 ระยะ คือ

1. ระยะความสนใจ (Interest) อยู่ในช่วงอายุ 11-12 ปี ระยะนี้ ความสนใจเป็นพื้นฐานสำคัญในการเลือกอาชีพ โดยเด็กจะไม่คำนึงถึงความสามารถที่แท้จริง เพียงแต่ตระหนักว่าความสามารถเป็นสิ่งจำเป็นในการเลือกอาชีพด้วยเหมือนกัน

2. ระยะความสามารถ (Capability) อยู่ในช่วงอายุ 13-14 ปี ระยะนี้ เด็กได้คำนึงถึงความสามารถในการเลือกอาชีพ โดยเด็กพิจารณาว่า นอกจากความสนใจจะมีความสำคัญแล้ว ความสามารถก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนเลือกอาชีพแต่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องความสามารถยังไม่สมบูรณ์ การเลือกอาชีพระยะนี้จึงยังไม่มี การตัดสินใจที่แน่นอน

3. ระยะค่านิยม (Values) อยู่ในช่วงอายุ 15-16 ปี ระยะนี้ค่านิยมเริ่มเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ และในระยะนี้เด็กจะให้ความสำคัญของค่านิยมเหนือกว่าความสนใจและความสามารถ

4. ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเลือกอาชีพ (Transition) อยู่ในช่วงอายุประมาณ 17 ปี ระยะนี้บุคคลได้นำความสนใจ ความสามารถและค่านิยมมาพิจารณาร่วมกันในการเลือกอาชีพ แต่องค์ประกอบหรือปัจจัยทางสภาพความเป็นจริงยังนำมาร่วมพิจารณาด้วยน้อยมาก ในระยะนี้มีการวางแผนเลือกอาชีพแต่ยังไม่ได้มีการตัดสินใจที่แน่นอน ระยะนี้ยังอยู่ในขั้นทดลองเลือก แม้ว่าบุคคลนั้นจะตระหนักว่าการตัดสินใจของเขาในขณะนั้นจะมีผลต่ออนาคตของเขา

ระยะที่ 3 ระยะความเป็นจริง (The Realistic Period) อยู่ในช่วง 17 ปี จนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาเลือกอาชีพตามสภาพความเป็นจริง โดยพิจารณาองค์ประกอบทางด้านอาชีพ และองค์ประกอบส่วนบุคคลประกอบกัน เพื่อให้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพและจะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง ระยะความเป็นจริงนี้จำแนกเป็น 3 ระยะย่อย ๆ คือ

1. ระยะสำรวจอาชีพ (Exploration) เป็นระยะสำรวจอาชีพและโอกาสในการเลือกอาชีพนั้น ๆ ว่าอาชีพใดเหมาะสมกับตนเอง โดยพยายามจะตัดสินใจเลือกให้ตรงกับความเป็นจริง

2. ระยะการรวมตัวของความคิดที่จะเลือกอาชีพ (Crystallization) เป็นระยะที่บุคคลเริ่มตัดสินใจอย่างจริงจัง โดยมีการรวมขอมระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเลือกอาชีพนั้น ๆ ซึ่งในระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลพร้อมจะเลือกอาชีพภายหลังที่ได้ผนึกความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการเลือกอาชีพไว้พอสมควรแล้ว

3. ระยะตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specification) ระยะนี้ บุคคลจะตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง โดยพยายามกำหนดอาชีพต่าง ๆ ที่จะเลือกให้แคบเข้า เพื่อให้ได้อาชีพที่เฉพาะเจาะจง และเตรียมการที่จะลงมือดำเนินการตามที่ได้ตัดสินใจเลือกโดยการหาความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพนั้น ๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจ

จากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของกินซ์เบิร์ก สรุปได้ว่า การเลือกอาชีพของบุคคลเป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยพิจารณาเลือกอาชีพตามลักษณะของตน อันได้แก่ ความสามารถ ค่านิยมของตน และมีการสำรวจอาชีพประกอบการพิจารณาเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของตน

5.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของซูเปอร์ (Super's Theory of Career Development)

ซูเปอร์ (Super, 1957 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529, หน้า 104-107) ได้ศึกษาแบบแผนหรือแบบฉบับของอาชีพเป็นระยะยาวถึง 20 ปี และได้เสนอขั้นตอนพัฒนาการทางอาชีพเป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการเจริญเติบโต อยู่ในช่วงตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 14 ปี เป็นขั้นของการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองหรืออัตมโนทัศน์ โดยเริ่มพัฒนาจากการถือตนตามแบบบุคคล สำหรับในครอบครัวหรือในโรงเรียน ในช่วงแรกของขั้นการเจริญเติบโตนี้ เด็กจะมีความต้องการและความเพ้อฝันมาก ส่วนความสนใจและความสามารถจะมีความสำคัญมากขึ้นเมื่อเด็กได้มีส่วนร่วมในสังคมเพิ่มขึ้น และมีโอกาสได้ทดสอบในสภาพความเป็นจริงมากขึ้น ทั้งนี้ จำแนกเป็นระยะย่อย ๆ 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะที่เด็กยังไม่สนใจเลือกอาชีพ ระยะนี้เด็กจะมีอายุอยู่ในช่วง 3 ปี แรกของชีวิต

ระยะที่ 2 ระยะเพ้อฝัน เป็นระยะที่เด็กมีอายุระหว่าง 4-10 ปี เป็นระยะที่เด็กจะคิดถึงเรื่องอาชีพในลักษณะเพ้อฝัน และอาจมีการเล่นหรือแสดงบทบาทตามความเพ้อฝัน

ระยะที่ 3 ระยะความสนใจ เป็นระยะที่เด็กมีอายุระหว่าง 11-12 ปี ระยะนี้เด็กจะพิจารณาอาชีพตามความสนใจของตนเอง โดยจะให้ความสนใจและความสนใจเป็นหลักในการตัดสินใจเลือกอาชีพและกิจกรรม

ระยะที่ 4 ระยะความสามารถ เป็นระยะที่เด็กมีอายุระหว่าง 13-14 ปี ระยะนี้เด็กจะพิจารณาอาชีพโดยคำนึงถึงความสามารถของตนเอง พร้อมทั้งคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ ของตน และมีความต้องการอยากจะทำหรือต้องการฝึกงานเกี่ยวกับอาชีพนั้น

ขั้นที่ 2 ขั้นการสำรวจ ขั้นนี้บุคคลมีอายุระหว่าง 15-24 ปี เป็นขั้นของการสำรวจตนเอง สำรวจอาชีพขณะอยู่โรงเรียน โดยสำรวจจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ หรือจากงานอดิเรก

หรือจากการทำงานพิเศษ และทดลองสวมบทบาทงานหรืออาชีพนั้น ๆ ในขั้นนี้เด็กจะเริ่มแสวงหาประสบการณ์จากการทำงาน และจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับขั้นการสำรวจนี้แบ่งเป็นระยะย่อย ๆ 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะเริ่มพิจารณา และทดลองเลือกอาชีพแต่ยังไม่ตัดสินใจแน่นอน อยู่ในช่วงอายุ 15-17 ปี โดยบุคคลจะพิจารณาอาชีพตามความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ ค่านิยม และโอกาสในการได้งานทำ สำหรับในระยะนี้นั้นจะมีการลองเลือกปฏิบัติ อบรมฝึกงานเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ และประสบการณ์อื่น ๆ

ระยะที่ 2 ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการพัฒนาการด้านอาชีพหรือระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเลือกอาชีพ อยู่ในระหว่างอายุ 18-21 ปี ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาเลือกอาชีพจากสภาพความเป็นจริงมากขึ้น โดยจะพิจารณาจากลักษณะของตนเอง ลักษณะของงานอาชีพ และโอกาสที่จะได้งานทำ เป็นระยะที่บุคคลเตรียมตัวเข้าสู่โลกของงาน เตรียมตัวให้พร้อมในการทำงาน

ระยะที่ 3 ระยะทดลองปฏิบัติ อยู่ในช่วงอายุ 22-24 ปี เป็นระยะที่บุคคลได้ตัดสินใจเลือกอาชีพแล้ว และเริ่มทดลองปฏิบัติงานหรือทำงานในอาชีพที่เลือกนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างหลักฐาน เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มประกอบอาชีพที่ถาวรอยู่ในช่วงอายุ 25-44 ปี เป็นขั้นที่บุคคลได้ค้นพบงานที่เหมาะสม มีความตั้งใจและความพยายามในการทำงาน เพื่อจะได้ยึดเป็นอาชีพที่ถาวร แต่ในระยะต้น ๆ ของขั้นสร้างหลักฐานนี้อาจมีการทดลองงาน และเปลี่ยนงานอยู่บ้าง แต่บางคนก็อาจจะไม่มีการทดลองงานหรือเปลี่ยนงาน สำหรับขั้นนี้แบ่งเป็นระยะย่อย ๆ 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะทดลองปฏิบัติงาน อยู่ในช่วงอายุ 25-30 ปี ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลประกอบอาชีพที่ได้เลือกสรรแล้ว แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงงานหากว่าบุคคลนั้นไม่พึงพอใจในงานซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงอีกหนึ่งหรือสองครั้ง จึงจะพบงานที่ยึดเป็นอาชีพที่ถาวร สำหรับบางคนอาจจะไม่มีระยะนี้ คือ เขาประกอบอาชีพถาวรเลยไม่มีการเปลี่ยนงาน

ระยะที่ 2 ระยะสร้างความมั่นคงในอาชีพ อยู่ในช่วงอายุ 31-44 ปี ระยะนี้บุคคลจะเริ่มทำงานตามแผนอาชีพที่กระจ่างชัด เพื่อสร้างงานให้มีความมั่นคงและพัฒนางานให้ก้าวหน้า

ขั้นที่ 4 ขั้นการคงไว้ซึ่งความมั่นคงในอาชีพ หรือขั้นของชีวิตที่มั่นคง อยู่ในช่วงอายุ 45-64 ปี เป็นขั้นที่บุคคลมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพโดยจะดำเนินการประกอบอาชีพที่เลือกแล้วและสร้างความก้าวหน้า และความมั่นคงในการประกอบอาชีพนั้น

ขั้นที่ 5 ขั้นความเสื่อมถอย เป็นขั้นที่บุคคลมีอายุ 65 ปีขึ้นไป ขั้นนี้บุคคลเริ่มลดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ เริ่มมีความเสื่อมถอยทั้งพลังปัญญา และพลังทางร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมของงาน และหยุดงานนั้นไปที่สุด หรืออาจจะมีกิจกรรมอื่น หรืองานครึ่งเวลา หรืองานอดิเรก ทดแทนงานอาชีพเดิม สำหรับขั้นนี้จำแนกเป็นระยะย่อย ๆ 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะลดการทำงาน อยู่ในช่วงอายุ 65-70 ปี เป็นช่วงที่บุคคลเริ่มลดประสิทธิภาพการทำงานในอาชีพของตน การทำงานของบุคคลในช่วงนี้จะช้าลงบางคนมีการเปลี่ยนหน้าที่การงาน ลักษณะงาน หรืออาจจะทำงานเป็นบางครั้ง

ระยะที่ 2 ระยะเลิกประกอบอาชีพโดยสิ้นเชิง คือ ตั้งแต่อายุ 71 ปีขึ้นไป เป็นช่วงของการพักผ่อนหยุดประกอบอาชีพโดยสิ้นเชิง แต่บางคนอาจจะทำงานไปเรื่อย ๆ จนถึงอายุขัย

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพิจารณาเลือกอาชีพของบุคคลจะเลือกอาชีพโดยมีการสำรวจตนเอง สำรวจอาชีพ และนำความสนใจ ความสามารถ ค่านิยม มาร่วมในการพิจารณาตัดสินใจเลือกอาชีพ

5.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของทีเดอแมนและโอฮารา (Tiedeman and O' Hara 's Theory of Vocational Development)

คมเพชร จัตรศุภกุล (2521, หน้า 81-84) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางอาชีพของทีเดอแมนและโอฮาราไว้ว่า พัฒนาการทางอาชีพเป็นกระบวนการคิดที่มีเหตุผล ดังนั้น ก่อนที่บุคคลจะเลือกวิชาเรียนหรือเลือกอาชีพ จะต้องมีการสำรวจตนเองเสียก่อน เพื่อที่บุคคลจะได้มีการวิเคราะห์แยกแยะรายละเอียดเกี่ยวกับตนเอง และก่อตัวเป็นความคิดที่ใช้ในการเลือกอาชีพ และพัฒนาการทางอาชีพยังเป็นกระบวนการจัดระบบการลอกเลียนแบบการทำงาน โดยผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกลักษณะส่วนตัวกับสังคม และยังได้อธิบายพัฒนาการด้านบุคลิกลักษณะของบุคคลไว้ว่า เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลสร้างความแตกต่างและสร้างความกลมกลืนในสังคม สิ่งแรกที่เขาสนใจ คือ วิถีทางที่บุคคลแต่ละคนได้แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์บุคคลออกมา หรืออาจอธิบายได้อีกลักษณะหนึ่งว่า บุคคลได้แสดงตัวออกมาอย่างแตกต่างจากบุคคลอื่น (Differentiation) ประการที่สอง สิ่งที่เขาสนใจ คือ ความกลมกลืน (Integration) ซึ่งอาจหมายถึงวิธีการที่บุคคลปรับตนเองให้เข้ากับบุคคลอื่นที่อยู่รอบตัวเขา ด้วยเหตุนี้จะทำให้บุคคลเป็นที่ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

แนวความคิดที่สำคัญอีกประการหนึ่งของทีเดอแมนและโอฮารา คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกลักษณะและอาชีพ โดยถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาการเลือกอาชีพ ความคิดนี้เป็นไปทำนองเดียวกันกับซูเปอร์ กล่าวคือ พัฒนาการทางอาชีพของบุคคลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในระยะเวลายาวนานของชีวิต ในด้านอาชีพของบุคคลแต่ละคนนั้นจะพบว่า ถ้าเขาไม่ถูกควบคุม

พฤติกรรมมากจนเกินไป จะช่วยให้บุคคลมีความเหมาะสมกับรูปแบบของชีวิตกว้างขวางขึ้น ใน ทฤษฎีของทีเดอแมนและโอฮารานัน ได้ใช้คำเอกลักษณ์แห่งตน (Ego Identity) เพื่ออ้างถึงคุณ ค่าส่วนบุคคล ค่านิยม และสัมพันธภาพ ที่แต่ละคนสร้างความกลมกลืนอย่างกว้างขวางใน สังคม เอกลักษณ์แห่งตนก่อรูปร่างขึ้นมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบสามประการคือ การก่อรูปร่างทางสรีระ ทางด้านจิตใจ และสังคม หรือวัฒนธรรมย่อยในสังคมที่เขาอาศัยอยู่

จากทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพ ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า พัฒนาการทางอาชีพเป็น กระบวนการจัดระบบบล็อกเลียนแบบการทำงานโดยผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพส่วนตัว และสังคม บุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงออกจะแสดงออกถึงความเป็นเอกัตบุคคล ซึ่งเรียกว่า เอกลักษณ์แห่งตน (Ego Identity)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สมชาย สุจิรพงศ์สิน (2543, หน้า 107) ได้ศึกษาผลของการใช้ชุดการแนะแนวอาชีพ ที่มีต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในวิชาชีพทันตแพทย์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า กรุงเทพมหานคร พบว่า หลังจากได้รับการใช้ชุดแนะแนว อาชีพ นักเรียนมีกระบวนการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในวิชาชีพทันตแพทย์ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .001

ศรinya ประใจ (2538, หน้า 45) ได้ศึกษาผลของการแนะแนวอาชีพที่มีต่อการเตรียม ตัวประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านปงเคียน อำเภอยะยิงชัย จังหวัดเขียงราย จำนวน 16 คน พบว่า คะแนนการเตรียมตัวประกอบอาชีพตัดเย็บ เสื้อผ้าสูงขึ้น ภายหลังการให้ชุดแนะแนวอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสูง กว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เพทาย เจริญคุณวิวัฏ (2535, หน้า 78) ได้ศึกษาผลของการให้ชุดการแนะแนวอาชีพ ที่มีต่อความสนใจในอาชีพนาฏศิลป์-ดนตรีไทย ของนักเรียนนาฏศิลป์ชั้นต้นปีที่ 2 วิทยาลัย นาฏศิลป์อ่างทอง จำนวน 30 คน พบว่า คะแนนความสนใจในวิชาชีพนาฏศิลป์-ดนตรีไทย ของกลุ่มทดลองในกลุ่มสูง ปานกลาง และต่ำ ที่ได้รับการสอนด้วยชุดการแนะแนวอาชีพ สูงกว่า คะแนนความสนใจในวิชาชีพนาฏศิลป์-ดนตรีไทย ก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

ทิพย์มาศย์ พิมลศักดิ์ (2530, หน้า 52) ได้ศึกษาผลของการใช้ชุดการแนะแนวอาชีพที่มีต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนนาฏศิลป์ชั้นต้นปีที่ 3 กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการแนะแนว มีการตัดสินใจเลือกอาชีพดีกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยชุดการแนะแนวอาชีพกับการสอนแบบปกติ มีการตัดสินใจเลือกอาชีพดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เนตรนภิส แปะณิวงศ์ (2540, หน้า 48) ได้ศึกษาผลการให้บริการสนเทศด้านอาชีพโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่มีต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพของนักเรียน พบว่าหลังการทดลอง คะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกษนิย์ สีมหาศาล (2531, หน้า 84) ได้ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาด้านอาชีพเป็นรายบุคคลที่มีต่อทัศนคติในการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนจิระประวัตินวิทยาคม จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการให้คำปรึกษาด้านอาชีพเป็นรายบุคคลแบบวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคคลมีทัศนคติในการเลือกอาชีพดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เพ็ญศรี จินดาศักดิ์ (2535, หน้า 90) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชลบุรี พบว่า เพศ ความสนใจในอาชีพ ค่านิยมในอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จันทนา กาไหล่ทอง (2537, หน้า 52) ได้ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มด้านอาชีพที่มีต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนทุ่งเสลี่ยมชนูปถัมภ์ จังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มด้านอาชีพ มีการตัดสินใจเลือกอาชีพดีกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อำไพพรรณ สุกฤตนาคร (2538, หน้า 63) ได้ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาด้านอาชีพเป็นรายบุคคลที่มีต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการให้คำปรึกษาด้านอาชีพเป็นรายบุคคลแบบวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคคล มีการตัดสินใจเลือกอาชีพดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อาร์รต์นั พัฒนเพ็ญ (2529, หน้า 32) ได้ทดลองให้ข้อมูลด้านอาชีพต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่ออาชีพอิสระ โดยใช้โปรแกรมกิจกรรมแนะแนว กับวิธีบรรยาย พบว่า นักเรียนที่ได้รับข้อมูลด้านอาชีพโดยโปรแกรมกิจกรรมแนะแนวอาชีพ มีทัศนคติต่ออาชีพอิสระสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จินตนา อินทรทัศน์ (2541, หน้า 77) ศึกษาผลของการให้คำปรึกษารายบุคคลด้านอาชีพตามทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของทีเดอแมนและโอฮารา ที่มีต่อความสอดคล้องในการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า นักเรียนแต่ละคนที่ได้รับการให้คำปรึกษารายบุคคลด้านอาชีพตามทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของทีเดอแมนและโอฮารา เลือกอาชีพได้สอดคล้องกับคุณลักษณะของตนมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. งานวิจัยต่างประเทศ

คุก (Cook, 1967, p. 799) ได้ศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพของวัยรุ่นชาย พบว่า การเลือกอาชีพจะมีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบกับพื้นฐานเศรษฐกิจ สังคม ระดับความปรารถนาทางอาชีพ สถิติปัญญา และความสนใจในอาชีพ ส่วนสถานภาพการสมรสของบิดา มารดา และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ไม่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ

เดนตัน (Denton, 1988, p. 69) ได้ศึกษาสิ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนระดับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่า เพศ เชื้อชาติ คชนาเฉลี่ย สะสมและขนาดของโรงเรียนส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียน

แทง (Tang, 1977, pp. 2883-A) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพของชาวเอเชีย-อเมริกัน ผลการศึกษาพบว่า บุคลิกภาพ ความสนใจในอาชีพ ค่านิยมในงาน ความสามารถ ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ

เดอร์ (Derr, 1977, pp. 3402-A) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเลือกอาชีพของนักเรียนเกรด 11 ที่อยู่ในมลรัฐออเรกอน สหรัฐอเมริกา ผลการศึกษา พบว่า ประสบการณ์ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความสนใจในอาชีพ ค่านิยมของบุคคล มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเลือกอาชีพ

ฟิชเชอร์ (Fisher, 1980, pp. 105-A) ศึกษาผลของโปรแกรมแนะแนวอาชีพอย่างยั่งยืน กับระดับวุฒิภาวะทางอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาแคทอลิก ผลการศึกษาพบว่าระดับวุฒิภาวะทางอาชีพของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกัน

เมอร์ดอค (Merdoch, 1964) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักศึกษาในวิทยาลัยส่วนมากได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบที่เป็นความสนใจและความสามารถของตนเอง พร้อมทั้งประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้นักศึกษาเลือกอาชีพต่างกัน

จากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศสรุปได้ว่า การเลือกอาชีพของนักเรียนจะสัมพันธ์กับเพศ ความสนใจในอาชีพ และค่านิยมในอาชีพ ส่วนวุฒิภาวะทางอาชีพ ทักษะคิดในการเลือกอาชีพ และการตัดสินใจเลือกอาชีพ สามารถพัฒนาได้โดยใช้โปรแกรมแนะแนวอาชีพ การให้ข้อเสนอแนะด้านอาชีพ ตลอดจนการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม